

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

SOME ASPECTS OF MODERN TEACHING OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE PROCESS OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS

Статтю присвячено дослідженню деяких аспектів сучасного викладання української мови у процесі формування професійної компетентності іноземних студентів.

Звертається увага на те, що сформованість професійно-компетентного фахівця, максимальне розкриття інтелектуального потенціалу кожної особистості виявляється сенсом сучасної освіти і об'єктом наукових досліджень психології та педагогіки. Когнітивна психологія створила новий напрям у педагогіці – когнітивне навчання, яке передбачає професійну спрямованість не тільки змісту навчальних матеріалів, а також наявність технологій, які формують професійні вміння.

Підкреслюється, що першочерговим завданням реалізації когнітивних технологій мовної підготовки є спрямованість діяльності викладачів щодо визначення іноземними студентами формування професійної компетентності необхідно умовою для успішної соціалізації в суспільстві.

Також акцентується увага на тому, що у процесі реалізації когнітивних технологій, спрямованих на підвищення рівня мовної підготовки іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання, слід виділити такі важливі компоненти, як діагностика його здібностей і потенційних можливостей та ефективний контроль якості засвоєння матеріалу. Розглядається таке явище, як фідбек.

Вважаємо, що найважливішим компонентом сучасних когнітивних технологій у мовній підготовці є організація ефективної системи контролю, який дозволяє визначити ефективність навчальних технологій.

Звертається увага на те, що на заняттях з української мови з метою формування професійної комунікативної компетентності необхідно використовувати технології, які більш відповідають комунікативним потребам іноземних студентів. В умовах дистанційного навчання це може бути технологія, яка отримала назву «Перевернутий клас».

Особлива увага приділяється, зокрема, діалогічним методам навчання, семінарам-дискусіям, проблемному навчанню, когнітивним картам, які належать до когнітивно орієнтованих технологій.

Ключові слова: викладання української мови, професійна компетентність, іноземні

студенти, когнітивно орієнтовані технології.

The article is devoted to the study of some aspects of modern teaching of the Ukrainian language in the process of formation of professional competency of foreign students.

Attention is drawn to the fact that the formation of a professionally competent specialist, the maximum disclosure of the intellectual potential of each individual is the meaning of modern education and the object of scientific research in psychology and pedagogy. Cognitive psychology has created a new direction in pedagogy – cognitive training, which implies a professional focus not only on the content of educational materials, but also on the availability of technology which form professional skills.

It is emphasized that the primary task of the implementation of cognitive technologies of language training is the orientation of teachers' activities to determine the formation of professional competence by foreign students as a necessary condition for successful socialization in society.

Attention is also focused on the fact that in the process of implementing cognitive technologies aimed at increasing the level of language training of foreign students in the conditions of vocationally oriented education, such important components as the diagnosis of his abilities and potential opportunities and the effective control of the quality of learning the material should be highlighted. Such a phenomenon as feedback is considered.

We believe that the most important component of modern cognitive technologies in language training is the organization of an effective control system that allows determining the effectiveness of educational technologies.

Attention is drawn to the fact that in Ukrainian language classes, in order to develop professional communicative competence, it is necessary to use technologies that better meet the communicative needs of foreign students. In the conditions of distance learning, this can be a technology called "Flipped Classroom".

Special attention is paid, in particular, to dialogic teaching methods, discussion seminars, problem-based learning, and cognitive maps, which belong to cognitively oriented technologies.

Key words: teaching the Ukrainian language, professional competence, foreign students, cognitively oriented technologies.

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.2.25>

Левченко Я.С.,

доктор наук з галузі «Управління та адміністрування», професор кафедри економіки і підприємництва

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Семененко І.С.,

канд. пед. наук, доцент кафедри мовної підготовки

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Необхідність нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що викликана сучасними умовами розвитку суспільства, неодмінно вносить корективи у підготовку фахівця. Сформованість професійно-компетентного фахівця, максимальне розкриття інтелектуального потенціалу кожної особистості виявляється сенсом сучасної

освіти і об'єктом наукових досліджень психології та педагогіки.

Когнітивна психологія створила новий напрям у педагогіці – когнітивні чи когнітивно орієнтовані технології навчання. Під когнітивними педагогічними технологіями розуміється навчальний процес, в якому інтелектуальний розвиток студентів

базується на модульному представленні вивчаємої інформації.

Метою статті є розгляд деяких аспектів сучасного викладання української мови, зокрема впровадження когнітивно орієнтованих технологій, у процесі формування професійної компетентності іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень. У дослідженнях останніх років увага вчених зосереджена на педагогічних аспектах підготовки іноземних громадян. Так, низка наукових праць свідчить про неухильне зростання інтересу науковців до проблем навчання іноземців в Україні, при цьому особливо активно досліджено дидактичні основи підготовки іноземних студентів у ЗВО (А. Бронська, А. Нікітін, О. Суригін); проблеми підготовки іноземних громадян до навчання у технічних університетах (П. Баришовець, Н. Булгакова, Е. Лузик); адаптаційні процеси як підґрунтя аккультуризації іноземного студента у навчальному середовищі українських ЗВО (М. Іванова, Н. Тіткова, І. Ширяєва). Інноваційними методами навчання займалися (С. Сакович, М. Черкасов, А. Шаяхметова, І. Гревцева, О. Николенко, Е. Худайберганава, Б. Гулиметова, В. Бимурзина, Н. Петрова).

Питаннями диференційованого навчання займалися А. Степанова-Камиш, О. Панкратов, Т. Гришина; критеріями оцінювання отриманих знань – А. Жуковська, В. Майорський, І. Булах, Н. Титова, Г. Васьківська, Н. Борбич, С. Кузіна, З. Бощенко [7].

Вивчення проблеми дистанційної освіти лежали у площині досліджень як зарубіжних (D. Adelstein, L. Archambault, M. Barbour, J. Borup, C. Cavanaugh, T. Clark, C. Keeler, A. Molnar, E. Murphy, A. Picciano, M. Roblyer, J. Watson), так і вітчизняних науковців (В. Биков, О. Колесніков, В. Кухаренко, С. Сиротенко, С. Шаран). Використання системи Moodle щодо підвищення ефективності навчального процесу досліджували А. Al-Ajlan, С. Huang, G. Kakasevski, H. Zedan, H. Болюбаш, Т. Коваль, В. Логвіненко, А. Мищишен, Є. Смирнова-Трибульська, Ю. Триус, В. Франчук та ін. [3].

Питання реалізації когнітивно орієнтованих технологій перебувають у сфері інтересів таких науковців, як Т. Шаргун, Г. Бушко, Ю. Мосіна, М. Бершадський, В. Бондар, В. Кремень, А. Нагорнова, Ю. Нагорнов, М. Зембицька, Ю. Романова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема реалізації когнітивно орієнтованих технологій у навчанні для формування професійної компетентності студентів, як чинника оптимізації процесу професійної підготовки, є дуже актуальною в педагогічному аспекті. Водночас, вона є недостатньо дослідженою стосовно професійної підготовки іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Мета когнітивного навчання полягає в розвитку розумових здібностей студентів, які покращують процес навчання. За цих умов увага зосереджується не на фактичній передачі інформації, а на усвідомленій і вмотивованій діяльності, спрямованій на отримання знань, і це спонукає студентів до роздумів, підвищує ментальну активність. За такого підходу до навчання ґрунтовний аналіз базується на когнітивній роботі, а усвідомлення виступає фактором, здатним забезпечити перенесення знань із однієї навчальної дисципліни на іншу, а також сприяє розвитку вольового контролю над розумовою діяльністю [6].

Когнітивне навчання передбачає професійну спрямованість не тільки змісту навчальних матеріалів, а також наявність технології, які формують професійні вміння.

Розглянемо докладніше деякі компоненти, що впливають на ефективність мовної підготовки іноземних студентів.

Першочерговим завданням реалізації когнітивних технологій мовної підготовки є спрямованість діяльності викладачів щодо визначення іноземними студентами формування професійної компетентності необхідною умовою для успішної соціалізації в суспільстві.

Тому необхідно практикувати компетентнісний підхід, тобто розвивати у іноземних студентів не лише когнітивний інтелект, а навчати їх конструктивно виражати свої емоції та керувати ними, висловлювати свою думку, критично мислити, аналізувати, шукати різні варіанти рішень, мирно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за свої дії.

Оскільки професійна компетентність виявляється якістю, яка є вкрай необхідною для майбутніх фахівців, слід формувати у іноземних студентів внутрішні мотиви до оволодіння майбутньою професією у процесі реалізації когнітивних технологій мовної підготовки. Завданням викладача є знаходження способів перевтілення негативного зовнішнього мотиву в позитивний. Результатом такої роботи має стати переконання іноземного студента в тому, що завдяки спрямованості на саморозвиток та самоосвіту, він може одержувати задоволення від професійної реалізації, а значить і матеріальне винагородження.

Викладачам слід керуватись принципами впливу на особистість з метою активізації у неї таких станів, які сприяють отриманню задоволення від причетності до професійної спільноти. Це задоволення від отримання глибоких і міцних знань з фахової підготовки, уміння користуватися ними, знаходження шляхів удосконалення системи роботи.

У процесі реалізації когнітивних технологій, спрямованих на підвищення рівня мовної

підготовки іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання, слід виділити такі важливі компоненти, як діагностика його здібностей і потенційних можливостей та ефективний контроль якості засвоєння матеріалу.

У зв'язку з реформами змісту вищої освіти викладач має виконувати багато ролей, а не просто передавати знання. Він планує, керує, спостерігає, фасилітує, діагностує, оцінює, мотивує.

Одними з найважливіших ролей викладача є спостереження та оцінювання. Проте давати оцінку знанням студента потрібно, враховуючи вік, особистісні якості, характер. Надання комусь інформації щодо навчання називається фідбек.

Завданнями фідбеку є мотивація, заохочення, допомога в розумінні проблем навчання. Ключовою характеристикою фідбеку, яка відрізняє його від звичайного оцінювання, має бути наявність опису однакової кількості гарних і негативних рис.

Важливим аспектом навчання у вищій школі є можливість студента оцінити себе як майбутнього фахівця через організацію контрольних заходів. Ці заходи сприяють поширенню та систематизації навчальної інформації з дисципліни, формуванню позитивних мотивів їхньої навчальної діяльності та дають можливість викладачеві прогнозувати подальшу роботу.

Отже, найважливішим компонентом сучасних когнітивних технологій у мовній підготовці є організація ефективної системи контролю, який дозволяє визначити ефективність навчальних технологій.

Реалізація когнітивних технологій у процесі мовної підготовки іноземних студентів повинна базуватись на принципах диференціації способів педагогічного впливу з урахуванням індивідуальних знань студентів; створення нового навчального фахового матеріалу, робота з яким дає можливість суттєво підвищити рівень володіння мовою спеціальності, від чого напряду залежить вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців.

В умовах професійно-орієнтованого навчання іноземних студентів особливу увагу слід звертати на організацію навчальної діяльності іноземних студентів.

Отже, на заняттях з української мови з метою формування професійної комунікативної компетентності необхідно використовувати технології, які більш відповідають комунікативним потребам іноземних студентів. В умовах дистанційного навчання доцільно взяти до уваги технологію, яка отримала назву «Перевернутий клас».

Першовідкривачами цієї технології вважають вчителів хімії Аарона Самса та Джонатана Бергманна, які щоб не стояти постійно біля дошки, пояснюючи одне і теж багато разів у паралелі, записали та виклали відеолекції і навчальні заняття для учнів старших класів в інтернет.

Перевернуте навчання (flipped learning) передбачає можливість дивитися відеолекції, підготовлені викладачем у мережі, тобто самостійно проходити той матеріал, з яким мали би працювати у класі. А потім на занятті разом із учителем можна виконувати практичні завдання, закріплюючи теоретичні знання.

Отже, процес навчання має перевернутий вигляд: вдома – класна робота, а у класі – домашня.

До основної переваги такого уроку належить економне ставлення до часу і викладача, і учня. Учень має можливість у будь-який зручний час, у зручному місці неодноразово переглядати складні теоретичні модулі, а викладач, зробивши відеоматеріал, доповнювати його новими розробками.

Отже, професійну підготовку іноземних студентів в умовах професійно-орієнтованого навчання розглядаємо як процес взаємодоповнення традиційних і нетрадиційних моделей заняття. Саме такий підхід сприятиме послідовності та систематичності у досягненні зазначеної мети – підвищення рівня мовної підготовки іноземних студентів, з метою формування в них професійної комунікативної компетентності.

До когнітивно орієнтованих технологій належать, зокрема, діалогічні методи навчання, семінари-дискусії, проблемне навчання, когнітивні карти.

Діалогічні методи навчання – це методи взаємодії викладача і студента під час якої вони одержують мовні знання та в них формуються мовленнєві вміння.

Семінари, на думку Ягупова В.В., як традиційна форма навчання використовуються від стародавніх часів. Сьогодні у вищій школі вони носять переважно практичний характер, що створює сприятливі умови для їх застосування з метою розвитку професійного мислення, формування навчально-пізнавальної активності й творчого використання знань у навчальних умовах. Професійне застосування знань передбачає вільне володіння категорійно-понятійним науковим апаратом. Учні повинні навчитися виступати в ролі доповідачів і опонентів, набувати вмінь і навичок визначення інтелектуальних проблем та їх розв'язання, доведення і спростування, відстоювання своїх поглядів, демонстрування досягнутого рівня теоретичної підготовки. Якісному вирішенню цих відповідальних завдань сприяють різноманітні прийоми та способи активізації практичних занять. Хід семінару і характер обговорення на ньому складних теоретичних і практичних наукових проблем створюють сприятливі умови для їх моделювання і всебічного аргументованого аналізу. Через те педагог повинен удосконалювати методику обговорення питань, які підлягають вивченню,

уникати заслуховування виступів тільки окремих, найбільш сумлінних і активних учнів, а навпаки – організувати колективну роботу, яка забезпечує активну участь у ній кожного Учня [10].

Семінари бувають різні, їх можна проводити у формі дискусії, групового дослідження, взаємонавчання, інших видів.

Семінар-дискусія, який належить до когнітивно орієнтованих технологій, організується як процес діалогічного спілкування учасників, у ході якого формується практичний досвід обговорення та розв'язання теоретичних проблем і теоретико-практичне мислення майбутнього професіонала.

Дискусія надає можливості створити спеціальне психологічне тло під час спілкування партнерів, членів навчальної групи, які мають різну інформацію, на відміну від спілкування з викладачем. Це допомагає виявити творчі інтелектуальні здібності студентів, знищити бар'єри у спілкуванні та підвищити його продуктивність. Потрібна тільки методична майстерність викладача у підготовці такого семінару і, звісно, зацікавленість студентів в отриманні необхідних знань.

Проблемне навчання є методом навчання, в якому реальні проблеми використовуються у якості освітнього інструменту. Таке навчання, що базується на вирішенні проблемних завдань, вимагає застосування навичок критичного мислення та здібностей вирішення проблем за короткий час, допомагає систематизувати знання та поєднує навчання і реальне життя.

Джерелами ситуацій для проблемного навчання можуть бути сюжети з телебачення та інтернет-каналів, публікації з газет та журналів.

Когнітивні карти – останній метод навчання, що належить до когнітивно орієнтованих технологій, який ми розглядаємо у рамках нашого дослідження.

Цей термін був визначений психологом Едвардом Толманом протягом 40-х рр. Когнітивні карти створені, щоб орієнтуватися в чомусь невідомому, давати вказівки для запам'ятовування.

Когнітивні карти можуть бути декілька типів: каузальними, семантичними та концептуальними. Всі типи належать до ментальних моделей або схем.

Метод когнітивних карт використовується для визначення і представлення назовні суб'єктивних переконань індивіда про значущі поняття та відносини між цими поняттями.

Основними прийомами для створення когнітивних карт слугують каузальні, концептуальні та семантичні відображення.

Каузальне відображення являє собою сукупність причинно-наслідкових зв'язків між конструкціями системи переконань. За допомогою встановлення причинно-наслідкових зв'язків можна проаналізувати міркування конкретної людини.

Концептуальна карта – це графічне зображення, де посилання з мітками представляють тип взаємозв'язку між поняттями.

Концептуальні карти є корисними у формуванні ідей, розробці складних структур у процесі інтегрування нових і старих знань.

Семантичні карти чи карти ідей, використовуються для дослідження ідеї без обмежень нав'язаної структури.

Щоб зробити семантичну карту, слід розмістити в центрі вашого дослідження основну ідею, і працювати у всіх напрямках. Поступово виникає організована і постійно зростаюча структура, що складається з ключових слів і образів.

Завдяки тому, що когнітивні карти дозволяють розуму візуалізувати зображення для зменшення інтелектуального навантаження і збільшення розпізнавання інформації, їх використовують у різних областях, таких як: психологія, археологія, планування, географія, картографія, архітектура, управління, історія. В тому числі ними можна користуватися і в освіті.

Отже, з метою навчання іноземних студентів сприймати матеріал нерідною мовою, викладачам української мови слід впроваджувати навчальні технології, застосовувати сучасні методики та добирати матеріал таким чином, щоб студенти могли засвоїти особливості наукового стилю мовлення для розуміння змісту дисциплін, що вивчаються. Процес підбору навчальних матеріалів необхідно здійснювати разом з викладачами профільних дисциплін на матеріалі текстів зі спеціальностей, які викладаються у закладі вищої освіти.

Висновки. Сучасне викладання української мови має бути спрямоване на формування професійної компетентності іноземних студентів.

Компетентність, самостійність, готовність до прийняття рішень у ситуаціях альтернативного вибору, вміння швидко адаптуватися в політичних, соціальних і виробничих умовах, наявність мотивації до безперервної освіти та професійного росту виявляються критеріями якості підготовки фахівців. Тому зміст і технології вищої освіти, зокрема, когнітивно орієнтовані, мають орієнтуватися на формування сукупності спеціальних знань, умінь і досвіду діяльності, що визначаються загальнокультурними та професійними компетенціями, якими слід оволодіти для загальної компетентності майбутнього фахівця.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Активізація навчального процесу у сучасній вищій школі : методичний огляд / уклад. Л.А. Якимова. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2010. 32 с.
2. Башкір О.І. Активні й інтерактивні методи навчання у вищій школі : збірник наукових праць. Серія «Педагогіка та психологія». Харків, 2018. Вип. 60. С. 33–44.

3. Бодик О.П. Особливості створення дистанційного курсу для студентів-філологів засобами платформи Moodle : Матеріали Дев'ятої міжнародної науково-практичної конференція «MoodleMoot Ukraine 2021. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle» <https://2021.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=18> (дата звернення: 15.01.23).

4. Методика викладання у вищій школі: Навчальний посібник /В. В Каплінський. – Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015 – 224 с.

5. Мойсеєнко Р.М. Активізація пізнавальної діяльності майбутніх фахівців засобами активних методів навчання в умовах університетської освіти. Наукові записки. Серія «Педагогічні науки». Випуск 159. 2017. С. 97–103.

6. Романова Ю.Я., Зембицька М.В. Теоретичні аспекти застосування когнітивних технологій у процесі навчання: Інноваційна педагогіка:науковий

журнал – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2019. – Вип. № 10 (т. 3). – С. – 52-55

7. Семененко І.Є. Деякі особливості проблеми диференційованого оцінювання в системі дистанційного навчання: Інноваційна педагогіка:науковий журнал – Одеса: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2022. – Вип. № 52 (т. 1). – С. – 139-143.

8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. 2- ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.

9. Хома Т.В. Активні методи навчання в педагогіці вищої школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. – Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2020. Вип. № 69. С. 149 – 152.

10. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.